

Každá jednotlivá revoluce jest jevem jedinečným proto, poněvadž konstelace sociálních sil jest v každé době a v každé zemi jiná a tudíž i revoluční komponenty se vždy poněkud jinak projevují. Jestliže však poněkud abstrahujeme od této jedinečnosti a hledáme jednotlivé typy konvergence revolučních komponent, docházíme k závěru, že každému útvaru společnosti odpovídá jiná konvergence revolučních komponent. Proto není správné přenášeti na dnešní dobu přirovnání, hodící se pouze do dob minulých. Moderní revoluci organisované strany, t. j. jedinou revoluci, která může vzniknouti v demokraticko-parlamentární republice, lze předvídati dlouho předem. Oddává-li se však dnes ještě někdo pod vlivem různých ideologií, vzniknuvších za jiných sociálních podmínek, klamným obrazům, nechtěje tuto skutečnost viděti, dělá největší hřích na režimu, který udržeti jest jeho ideálem. Pouze nezaujatý, objektivní a předem nehodnotící vhled do skutečnosti může vždy zaručiti účinný postup i v politice.

Literatura.

Abych zachoval ráz přednášky, neuvedl jsem úmyslně v poznámkách pod čarou příslušnou literaturu, které jsem použil. Uvádím ji pouze náznakově. Metodickým základem jest moje studie: „Komponentální metoda a studium venkova“ (Sociální problémy, II. roč., čís. 5—6); ve svém pojetí vývoje západoevropské kultury opírá se článek především o práce Weberovy, Sombartovy, Simmelovy a Troeltschovy; pokud jde o politické stranictví a politický národ byly pramenem: J. Mertl: „Politické strany“ (Orbis, Praha, 1931), „Ideologie parlamentarismu a naše doba“ (v knize: „Volební reformy“, Praha 1933), dále H. O. Ziegler: „Die moderne Nation“ (Tübingen 1932) a „Autoritativer oder totaler Staat“ (Tübingen 1932), a konečně i práce Schmithovy, Smendovy a Hellerovy. Pramenů o sociologii revoluce i o historii jednotlivých revolucí pro veliký počet neuvádím; pro moderní revoluce odkazují pouze na Trockého: „Geschichte der russischen Revolution“, I—II, Berlin 1931—1933, a Malaparta: „Státní převraty“, Praha, 1933.

TOVÁRNA NA NÁBYTEK ARCHITEKT FR. PLHOŇ A SPOL.
PRODEJNA PRAHA II., Purkyňova 2. Telefon 38706.

DR. ARNOLD:

RAKOUSKO A EVROPSKÁ RIVALITA.

I.

Ztrávil jsem právě několik dní v některých malých městech v Rakousku. Jaký je tam klid! Je to možné, že tento národ tolik vytrpěl, že ještě dnes prodělává hrozně bolestnou krizi, a to stejně krizi hmotnou jako krizi duševní, která staví proti sobě jednotlivé názory? Po světové válce Rakousko rozvinulo co možná nejvíc své turistické možnosti, zřídilo mnoho nových cest, hotelů, lázní, ze svých jezer udělalo elegantní pláže, ze svých hor střediska zimních sportů, zavedlo ve svých městech umělecké a hudební sezony, v těch městech, která jsou vlastně velikými musei, v nichž se zdá úchvatným pobyt těm, kteří mají umění rádi. Opravdu v oboru umění a architektury je Rakousko jen pokračováním Italie. A k tomu ještě ten zvláštní dojem, že tu uprostřed nádherného přírodního rámce, se stýkají a prolínají dvě kultury, jižní a severní. Nemám zrovna příliš rád takové hory, na které se vystupuje jen proto, aby se s nich zase sestoupilo a není právě mým vkusem heslo některých turistů — stoupání pro stoupání. Ale musím přiznati, že i mne okouzily ty alpské velehory v Tyrolsku se svými ohromnými lesy, které

se ztrácejí pod korunami bílých ledovců a které se rozkládají téžce a široce po úpatích a svazích až k modrým břehům jezer, do nichž jejich poslední stromy noří své větve. A neznám nic působivějšího než údolí Innu s jeho širokými a mohutnými pohledy, sestupuje-li se z Bavorska směrem k Innsbrucku. Noříme se tu do nejhlubší přírody, kde sedláci a obyvatelé hezkých vesniček nemají daleko k místům, v nichž člověk zapadá do divoké ještě primitivní přírody a kde se může osvěžit přímo u svěžích horských pramenů.

Cestovati po Rakousku je dnes ještě jediný prostředek, kterého mohou použít ti, kdož mají nějaký zájem na tom, aby se Rakousko zachovalo při životě, protože dnes šedesát procent jeho bývalých návštěvníků, říšských Němců, je mu vzhledem k rozmíškám s hitlerovským Německem, ztraceno. Hitler ví jistě dobře co dělá, když zapovídá svým krajanům jít si osvěžit své tepny ve studánkách mladosti v Badgasteinu nebo jít se protáhnout na pláže a promenády v Zell am See. Je to bojkot, který se ničím neliší od jiných třeba hospodářských bojkotů, bojkot, který je s to vyvolat v Rakousku nespokojenost a všechny ty nespokojence přeměnit na nacionální socialisty. Je naší povinností snažit se zabránit tomu.

Každý kdo trochu cestuje, je sváděn jaksi přirozeně k tomu, aby si poněkud podle své chuti přetvořil mapu Evropy. Bylo by snad rozumnější zabývat se v onom zname-nitém Salcburku jen Mozartem a studovat rokoko a architekturu v oněch krásných barokních kostelích, kterých je tolik ve všech těch malých městech v Rakousku, a vůbec zajímat se jen o mrtvé musejní krásy. Avšak jak vzdorovati tomu velkému pokušení snít o oněch velikých problémech lidských, které sblíží a hned zase rozdělují, aby přece jen jednou trvale spojily jednotlivé dunajské a středoevropské státy? Je to úžasné těžké! Na jedné straně státy malodohodové, kterým nesmíme a nemůžeme ani nejmenšího vytknout a které nesmíme ani trošku zneklidnit. A na druhé straně Rakousko a Maďarsko, které musí být bráněny proti Anšlusu, jenž by byl právě tak osudným pro tyto dva státy samy jako pro nás.

Propadněme tedy zde pokušení zříditi, dříve ještě než k tomu ve skutečnosti dojde, toužebnou a jediné rozumnou dunajskou konfederaci.

Hlavní nesnáze, se kterou zápolí dnes Střední Evropa, se mi zdá spočívat pro okamžik v tom, že zatím co věda chce stále víc a víc sblížit všechny národy a státy, tyto jsou po stránce politické ještě stále příliš málo připraveny k tomu, aby se smířily s tímto stavem věcí. Naší velkou otázkou je, zdali podunajské státy mohou dnes pracovat v míru a v souladu společně nebo zdali v tom případě, když se snažíme vypracovat nějaký systém toho druhu, stavíme prostě na písku. Kdo by mohl tvrdit, že každý z podunajských států se dnes politicky tak liší od ostatních, že musí se spoléhati toliko na sebe a pracovat zcela izolovaně?

Pokud se mne týče, nemyslím, že na konec bude možné spokojiti se touto politikou, ale domnívám se, že tyto státy budou musiti ještě prodělati hodně obtíží a nesnází než dojdou k závěru, který je jediným možným řešením pro ně — vytvořiti onu hospodářskou jednotu, kterou „matky“ nařizovaly, jak řekl Goethe.

Jelikož nemohu zde do podrobností vylíčiti politickou a hospodářskou situaci všech podunajských států, spokojím se důkazem nezbytnosti, která si žádá jejich sblížení. První část této studie bude věnována konfliktu, více méně náboženskému, který staví proti sobě umělé Rakousko a hitlerovské Německo. Zastavíme se na okamžik u otázky možnosti nebo nemožnosti monarchické restaurace buď v Rakousku nebo v Maďarsku.

Tyto perspektivy se týkají současně příliš mnoha věcí, než aby bylo dovoleno mluvit o nich jen tak zcela ležerně. Jsou tu současně věci, které vidíme vpředu na jevišti a věci, které se odehrávají tajně v zákulisí.

Nevěřme však přece nekontrolovatelným zprávám. Střežme se příkládati nějakou víru diplomatickému románu, který se odehrává na nepovolaných místech. To všechno má svůj život a svůj pohyb. Než na tom nezáleží. Rakouské poměry jsou velmi zajímavé.

II. Kulturní konflikt mezi Vídní a Berlínem.

V mohutné a odvážné politice, kterou řídí kancléř Dollfuss a kterou také žene až zcela do krajnosti přes všechny hrozby dokonce i celé jedné části veřejného mínění, má tento politik pro sebe alespoň sílu tradice: tradice Rakouska nezávislého a věrného svým odvěkým charakteristickým rysům.

Od té doby, co polský král Jan Sobieski přišel roku 1683 na pomoc Vídni obléhané Karou Mustafou a pomohl princů Starhembergovi porazit Turky, nebylo Rakousko a západní civilizace vystaveno tak vážnému nebezpečí, jako je tomu nyní se strany hitlerovského Německa. Na křižovatce hospodářských a vojenských cest Střední Evropy je Vídeň strategickým místem prvního řádu. Vévodí nad evropskými komunikacemi mezi západem a východem dunajským údolím a nad cestami, které spojují moře Středozemní s mořem Baltickým. Vídeň je zeměpisným středem civilisované Evropy.

Po staletí byla Vídeň střediskem germanizačních snah. Ale vídeňský germanismus byl vždy mírný, působily na něj středozevní a západní vlivy. Jakožto střediskem uměleckým a střediskem vysoké kultury pohrdali vždycky Vídni propuštění Germáni. Ve Vídni se vypravuje, že roku 1914 starý císař František Josef, na něhož se přece jen všude tak špatně nevzpomíná, když se dověděl, že Německo vypovídá válku, vykřikl: „Co, už zase ti ďábelští Prusové nás napadají?“ Kdyby dnes v kapucínské kryptě se mohl vrátit život do jeho hrobu, našel by nešťastný poražený u Sadové tak skvělou příležitost jako nikdy předtím, aby mohl se obávatí ofensivního, útočného návratu ďábelských Prusů. Avšak nenajde se jistě také vhodnější okamžik pro slavnou větu: Kdyby Rakouska nebylo, musilo by býti vytvořeno.

Boj, který se dnes vede mezi Rakouskem a Německem, mezi Dollfussem a Hitlerem, je opravdu bojem o civilizaci, je to nový kulturní boj, jenže civilizace není na straně, na níž si to Hitlerovci myslí. Rasové hnutí německé, to není jen národní revoluce, je to ofensiva starého pohanského germanismu Ódinova a Wotanova, tak jak existoval ještě před Karlem Velikým uprostřed hlubokých labských a oderských lesů. Ten germanismus my známe: je to germanismus „svěží a radostné“ války. Již Luther po prvé po slavné době křesťanského středověku tím, že založil náboženský nacionalismus, probudil starý odpor a starou nenávisť Germánů proti katolické církvi. Dnes zase, jak to předpověděl Heinrich Heine, walhallští bohové ohrožují gotické katedrály. Všechno se zřítilo v Německu: socialistická strana, prouští venkovští šlechtici, katolické centrum, syndikalismus, ocelové přilby (Stahlhelmové) i partikularismus jednotlivých německých států. Ze všech těchto organizovaných sil, jejichž moc byla tolikrát vychvalována, žádná nedovedla odporovati trochu déle násilí hnědých uniforem. Němec se sklání vždycky před silou. A čím je ta síla brutálnější, tím větší má před ní úctu. Hitler mohl zničití beztrestně síly, které až do té doby byly považovány za tak mocné, že by nikdo se nemohl postaviti proti nim. Divoce skočil na hrdlo Israele. Svět se otrásl, ale neodporoval.

Dvě nebo tři věty nepřesného, poněkud smiřlivého obsahu pronesené se strany nynějších pánů Německa stačily k tomu, aby svět, celý svět se alespoň přetvařoval, že se cítí zase klidným. Tolik zmůže zde na zemi strach! Anglie, Francie i Italie se smířily s tím, aby s Hitlerem uzavřely mezinárodní smlouvu jako s gentlemanem. Papež přijal otcovsky jeho vyslance. Ale v okamžiku, kdy se Hitler již domníval, že zvítězil nade vším, že již nemá proti sobě nikoho, jeden jediný hlas se ozval, který řekl energicky: „Ne! Tento hlas přicházel z Vídně. Prostý rolník, klidný a skromný člověk čerpající v upřímném náboženství a v přímé vůli odvahu, která již po osm měsíců chybí ostatním světovým rozhodujícím činitelům, se uchopil svých vidlí, aby bránil své pole.

Již po patnáct let Německo otevírá svou náruč Rakousku a přemlouvá je, aby se k němu jakožto ke svému většímu bratru přidalo a aby se tak spojila obě území. „Jediný jazyk, jediná říše“, praví se ve formuli, která v určitých okamžicích od podepsání mírových smluv dovedla zaujmouti a soustřediti skoro celý rakouský národ. Avšak v tomto velikém hnutí, které táhlo Rakousko do náruče Německa se našli vždycky někteří lidé, kteří zůstávali věrni autonomii, kteří si dovedli vzpomenout na zradu z roku 1866, na pohrdání Bismarckovo a na mnoho neštěstí, která přinesly Rakousku berlínské ambice. Je na štěstí vždycky ještě několik hrdých mužů, kteří dovedou mysliti solidárně!

Rakouský ministr války Vaugoin, který vstúpil znovu trochu životní síly zbytku rakouské armády, je částečně francouzského původu. Jeho praděd se bil u Waterloo a přestěhoval se do Vídně po Napoleonově vypuzení z Francie. Vypravuje o tom rád a ve svých řečech nešetří úchvatnými formulami. On to byl, jenž řekl jednou: „Rakousko je příliš svaté než aby dalo svou svobodu za prosperitu svého turistického ruchu.“ Pokud jde o kancléře Dollfusse, ohrožovaného ustavičně v jeho mravním postavení i v jeho osobní existenci, dovedl mezi svými přáteli i dokonce uvnitř své rodiny (jeho žena je německého původu) získati pro svůj program mnoho lidí i z těch, kteří se dali oslniti na okamžik myšlenkou onoho spojení dvou zemí, od něhož očekávali zázraky prosperity. Podařilo se mu přesvědčiti je, že Rakousko si musí zachovati svůj charakter a že ve svém zmenšeném území bude moci s pomocí boží nalézt onoho štěstí, kterého dosahují tak často malé státy. Bylo vysloveno slovo „diktatura“. Toto slovo však samo o sobě nic neznamena. Jest třeba nejprve věděti, jakým službám se oddává síla, která tohoto pojmu užívá. Přemýšlívám někdy o větě jednoho francouzského moralisty: „Vezmu si svobodu odtamtud, odkud přijde.“ Přijal ji pak od liberálního císařství. A my všichni víme dobře, že jsou v životě lidském okamžiky, kdy nejlepším prostředkem k zachránění svobody je ještě její suspense.

Kancléř Dollfuss chrání mravní jednotu a rakouské svobody proti nejhoršímu podrobení, které kdy vyvstalo v Evropě: podrobení se strany Hitlera.

I sami rakouští socialisté to pochopili a přesto, že Dollfussova vláda je podporována jejich starými nepřáteli — Heimwehry — přejí si alespoň mlčky jejího trvání.

Znamená to, že v budoucnosti nikdy nedojde k rekongiaci mezi Rakouskem a Německem? Takové tvrzení by bylo trochu příliš smělé. Měníci se veřejné mínění, stálé demise a změny v politice, kterým se říká vývojové fáze, snad způsobí, že Hitler se stane snášenlivějším a šikovnějším. Ostrý konflikt, jehož jsme dnes svědky není nic nového a hitlerismus pouze obživil odvěké nepřátelství. Dnes zase tu stojí proti sobě dvě německé říše: katolické Německo a pruské Německo, jako za časů bitvy u Sadové.

Vůdci německého katolického centra se musili skloniti před hitlerovským uraganem a Bavorsko samo bylo zcela potopeno. Ale přes to, že opozice byla takto poražena, nebyla

úplně zničena. Právě naopak. Poněvadž byli poraženi uvnitř německé říše, chtějí katolíci oplátku alespoň za hranicemi. Doufají, že ji naleznou v Rakousku a Vídeň, která po více než šedesát let byla ve vleku německé říšské politiky, se stává najednou centrem, odkud vychází odpor proti prusianisaci germánského světa.

Rakušané odpovídají pak německým nacionálním socialistům: „Jsme lepšími Němci než vy. Jsme obháji tradic naší rasy, kterou berlínská vláda chtěla úplně odnárodnit, jíž chtěla vzít její ryzí národní ráz. My ve Vídni mluvíme čistou němčinou a mluvíme jí již po dlouhá staletí, již od dob, kdy Prušáci dávno ještě hovořili jakýmsi nízkým slovanským žargonem. Německo, to jsme my. Vy jste severští barbaři a nynější rozpoutání vašich slepých pudů nám dokazuje, že za ta celá staletí jste se nezměnili.

* * *

Říkalo se mnohokrát, že Dollfussova vláda se opírá o více méně zjevnou podporu Italie, která prý se obává anšlusu. Je to snad pravda z části. Ale opravdová síla, která drží odvážné a statečné úsilí kancléřovo, je katolické kněžstvo a Vatikán. V tom se Hitler nezklamal. Brutální opatření, kterými zakročuje proti posledním mohykánům katolického středu, jsou přímou odpovědí na energickou oposici, s níž se jeho plány setkaly ve Vídni. Tato oposice neměla jenom ten význam, že otrásla Hitlerovou prestyží, bez níž on by nic neznamenal, ale i ten, že se stala jádrem, kolem něhož se organizuje postupně probuzené veřejné mínění bavorské, které asi v brzké době nabude hrozivých rozměrů. Tato oposice je pro Hitlera horší než jen hrozbou. On ví dobře, že nepřemůže-li ji okamžitě, že se jí snad brzy podaří zvrátit celou jeho paradoxální všemohoucnost. Zůstane-li Rakousko nezávislým, znamená to, že německý katolicismus bude znovu v sedle. A jakmile jediná část německé říše unikne nadvládě nacionálního socialismu, ostatní části již nebudou pak s tím mít velkou práci.

Židovský svět, socialistická internacionála a k tomu ještě katolická církev, to je celkem dosti mnoho odpůrců. A z těch zajisté Vatikán nepatří k těm nejslabším. Je to Vatikán, který jasně vidíme za energickým malým rolníkem Dollfusse. A pokud znám politiku Vatikánu vůči Střední Evropě, jsem pevně přesvědčen o tom, že Svatá Stolica hraje hodně důležitou úlohu v renesanci Rakouska. Krutost hitlerismu a německá hloupá rozpínavost nebyly by snad stačily k tomu, aby probudily tak dalece malou podunajskou republiku, kdyby oba Římy, Řím papežův a Řím Mussoliniho, se nebyly domnívaly, že nadešel okamžik k tomu, aby na Dunaji byla zrestaurována skupina katolických sil, která by byla schopná vyvážit v celém germánském světě severskou a pohanskou berlínskou hegemonii.

Ať je však tomu jakkoliv, pro okamžik si musíme všimnouti pouze toho, že boj za obhajobu rakouské nezávislosti je novým zjevem v ensemblu politické situace ve Střední Evropě a že tento zjev skýtá základnu pro aktivní spolupráci všech států dobré vůle. Zachování Rakouska takového, jaké existuje dnes, je nezbytnou nutností pro zachování míru. Zřítí-li se i Rakousko a bude-li pohlceno lavinou nacionálního socialismu, která otrásá dnešním Německem až do základů, bude to nezbytně znamenat úžasný chaos v nejcitlivější části kontinentu a dveře budou otevřeny těm nejtragičtějším příhodám. Bylo by to faktické izolování Československa. Bylo by to nové přiznání se k heslu „Drang nach Osten“ ohrožující balkánské státy, byla by to brutální reakce proti veškeré expansi italské. Je tedy příliš jisto, že takový jaký bude osud Rakouska, bude i osud všech podunajských států.

III. Jak se musíme dívat na monarchickou restauraci.

Nesmíme se unaviti stálým tím opakováním, že nebezpečí je hroživé. Nenajde-li se nic nového, a zůstává-li se Rakousko samo sobě, pak podlehne.

Co tedy dělat? Zdálo by se, než znovu vybudovat to, co bylo zničeno? Rekonstruovat totiž habsburskou monarchii ve Vídni? Je to možné? Je to vůbec nějaké řešení? Tvrdím, že ne. Jsme tu před mnoha potížemi.

1. Monarchické hnutí je poněkud silnější pouze ve Štýrsku a Korutanech, kde některé obce čas od času odevzdají princovi Ottovi diplom čestného občanství. Ale to jsou jen malé vesnice. Největší z nich, ta, jež byla nazvána hlavním městem royalismu, Halle v Tyrolích, je jen prostředním městem. V krajích, které jsou nejvíc osídleny, v Dolních Rakousích a ve Vídni by monarchická restaurace našla asi dost málo podpůrců. Habsburci tam mají velmi málo přívrženců. Nejde tu ovšem o nenávisť, ale je tu naprostá lhostejnost. Samo jméno Habsburků nevyvolává již naprosto žádné odezvy. Zapomnělo se na ně. Je to podivuhodná věc. Země, která vděčí za všechno, za svou slávu i za své štěstí Habsburkům, přestala na ně myslet okamžitě, jakmile Habsburci odešli. Tak jako kdyby nikdy vůbec nebyli existovali!

2. Monarchická restaurace v Rakousku by sama o sobě měla pouze zcela malý význam. Místo německé „republiky“, byl by německý monarchický stát. Nic důležitého by se nezměnilo. Otázka restaurace má nějaký smysl jen tehdy, skrývá-li se za ní plán nové úpravy podunajského politického života. Je to však možné? V tom spočívá celý problém.

Monarchické spojení Rakouska a Maďarska, dnešního malého Maďarska, by stále ještě bylo příliš slabé, než aby mohlo žít samo o sobě. Bylo by to totiž spojení dvou churavých. Mělo-li by se dojít k něčemu zajímavému, musilo by se začít vyjednávat s Malou Dohodou. Tyto státy malodohodové však svým původem a svým principem se staví ostře proti jakémukoli pokusu o monarchickou restauraci. Jejich existence nebo jejich zvětšení bylo dosaženo právě na úkor Habsburků. Objeví-li se tedy Habsburci znovu na jevišti, bude to připadat těmto malodohodovým státům jako pokus o to, aby se historie opakovala. Proti tomu se přirozeně budou bránit ze všech sil.

Musíme-li však odmítnouti monarchické řešení otázky, můžeme i bez Habsburků věřit ve spojení Rakouska a Maďarska a ve vytvoření nového třeba ještě rozšířeného podunajského politického systému?

Nesmíme si v první řadě dělati příliš velké iluze o snadnosti uzavření nějaké politické smlouvy jen mezi Rakouskem a Maďarskem. Sice tyto dva státy nejsou odděleny od sebe žádnou zvláštní vážnější politickou nesnází, a zdálo by se, že jejich společné neštěstí by mělo oběma dát jakýsi společný pocit solidarity. A přesto jsme viděli, jak skoro po dvě léta se dohadovaly o uzavření obchodní smlouvy, k jejímuž stipulování stále nemohly dojít.

Historie Maďarska je plná reflexů na národní obranu. I pod vládou Habsburků nechtěli nikdy Maďaři přijmouti němčinu za úřední jazyk a až do poloviny XIX. století, až do roku 1844, kdy konečně došlo k určitému zákonu, byla úředním jazykem latina. Rakousko-uherské vyrovnání z roku 1867 jen dokazuje, jak byla silná tato touha po autonomii.

S probuzením expansivního ducha v Německu neutuchly naprosto tyto pocity odporu proti germanismu po světové válce, nýbrž naopak ještě zesílily. Při otázce anšlusu v roce 1931 zaujalo Maďarsko vůči celé věci tak jasné postavení jako nikdy až dotud a

od té doby se situace nezměnila. Hitlerovou činností se tomu arci neodpomůže. Nacionální socialisté němečtí nepovažují sice, jak otevřeně říkají, Maďarsko za germánský stát, ale mají je za jakousi zemi, která by tvořila určité předměstí velikého německého státu. Pro ně je Maďarsko klíčem na cestě na východ. A Maďaři jsou Německu příliš blízko než aby neslyšeli těchto hrozeb. Oni vědí co by to znamenalo, kdyby německá hranice šla jejich pohraniční stanicí Hegyeshalom a vědí také jak ohromným nebezpečím pro ně by byla blízkost strašné germánské masy. Maďaři chtějí odporovati. Nejsou rozhodně pro nějaký nový anšlus.

Tento nacionalistický reflex Maďarů vysvětluje jejich nepatrné nadšení pro jakékoliv spojení Maďarska s Rakouskem. Přívržencům podobného programu odpovídají, že v dějinách hodně trpěli vídeňskou tutelou a že nestojí o to, aby se věci zase znovu opakovaly. Pro ně má anšlus malého Maďarska k malému Rakousku malý význam. Proti málo praktickým výhodám stojí dvě velké nevýhody:

1. Riziko, že Maďarsko se dostane zase pod germánskou nadvládu.

2. Zdání, že se chce útočit proti Malé Dohodě. A to je také nejvážnější. Vytvoření Malé Dohody spojením Československa, Rumunska a Jugoslaviie je velkým poválečným faktem. Tento fakt také řídí veškerou politiku Podunají. A tyto nové státy jsou toho názoru, že zkušenosti z minulosti musí stačit. Vzpomínají si, že nařídily mobilisaci při druhém pokusu nešťastného císaře Karla v roce 1921.

IV. Hospodářská rekonstrukce a Malá Dohoda.

Znamená to však, že pro Rakousko a Maďarsko není léku, že musí býti klidně ponechány svému osudu? To ovšem ne. Nemůže-li již býti otázka o tom, aby se znovu vrátil politický stav předválečný, jest přece jen litovati toho, že rozpadnutím Rakousko-Uherska se porušilo veliké a zdatné hospodářské společenství. Na jeho místě vzniklo sedm samostatných národních hospodářství, která jsou si navzájem cizí a jejichž styky jsou stále víc a víc znesnadňovány komplikovaným systémem pasovým, celním, kontrolním atd.

Rakousko, střed správní a finanční veliké říše, je již dnes jen malou republikou o šesti a půl milionů obyvatelů, jichž skoro polovice je soustředěna v ohromném okolí vídeňském, které je větší než pařížské. Avšak tato změna proti předválečnému stavu přinesla také své následky. Rakousko od světové války se nedostalo ven z hospodářské a finanční krise.

To však není ještě všecko. Každý ze států, které vznikly po válce, nebo které byly válkou alespoň změněny, chtěl co možná nejrychleji si zajistiti pro sebe hospodářskou autarkii, kterou považoval za nezbytnou pro svou nezávislost. Následkem přílišných protekčních opatření, zákazu vývozu atd. jednotlivé průmysly v těchto státech se příliš mnoho rozmohly, což samozřejmě vedlo k ohromné nadvýrobě. A po stránce finanční konečně tyto nové státy se většinou ocitly ve skoro příšerné situaci.

Jediné možné řešení otázky je návrat k bývalému předválečnému hospodářskému společenství. Je to také základní myšlenka konstruktivního plánu francouzského, s nímž vystoupil André Tardieu.

A vskutku podíváme-li se na mapu, zkonstatujeme, že dunajská pánev tvoří obdivuhodnou zeměpisnou jednotu a stejně i po stránce hospodářské. „Je to nejdokonalější celek v celé Evropě“, jak praví Elisée Reclus. Dějiny nám skýtají tytéž konstatace.

Národy této pánve žily povždy více méně pospolu. Zeměpis i dějiny v dohodě hlásají sjednocení, spojení podunajských států. Je to zákon této krajiny, zákon fysický a historický, kterému není možno se vyhnouti. Čím více se uvažuje, čím více se diskutuje o jiných navržených řešeních, tím lépe si uvědomujeme, že budoucnost je pouze v dohodě mezi Rakouskem, Maďarskem a Malou Dohodou. Každý z těchto států nalézá u ostatních čtyř dohromady dodavatele i odběratele, kteří převyšují co do důležitosti všechny ostatní státy. Je to fakt zásadní důležitosti, proti němuž není možno uplatnit žádný argument. A je to také nevyhnutelná povinnost pro Maďarsko i pro Malou Dohodu.

Především pro Maďarsko, které nemůže žít obklopeno nepřátelskými státy. Tak jak bylo Maďarsko vytvořeno mírovými smlouvami, znamená buď ohnisko mezinárodní agitace nebo kořist, která je určena pro germanismus.

Ale toto hospodářské sjednocení je také povinností pro státy Malé dohody, které nemají mezi sebou žádného zeměpisného pojítka a jsou spojeny navzájem jen několika „body“ a to ještě špatně. Prostudujeme-li si věc na mapě, uvědomíme si teprve, že jejich spojení má v sobě cosi umělého. Mezi nimi není žádného vážného hospodářského zájmu, málo společných myšlenek, ne-li obava před odvetou se strany Maďarska. Je to s jistého hlediska hlavně jen jakýsi diplomatický manévr starého stylu, který spočívá prostě v tom, že na obranu proti společnému nepříteli, který leží právě mezi nimi, se zúčastněné státy spojí. Funkce Maďarska je dělati spojovací most mezi státy položenými na okraji dunajské pánve. Bez Maďarska nebude míti Malá dohoda nikdy středu. S Maďarskem by se jí podařilo znovu vytvořiti svou hospodářskou i zeměpisnou jednotu. Konečně bez Malé dohody je Maďarsko jen ubohým státečkem odsouzeným k živoření pod jistou německou svrchovaností. Bez Maďarska nemůže Malá dohoda dáti celou tu spojitost a soulad oné diplomatické kombinaci, kterou představuje.

Tyto skutečnosti jsou zatím ještě stále zakryty. Zahalují je ještě stále bolestné stíny minulosti. Ani v Budapešti, ani v Praze, ani v Bukurešti není ještě ovzduší, které by bylo opravdu příznivé důvěře. Nedůvěra na jedné straně a přehnanost na druhé. Celá tato část Evropy je vystavena nebezpečné hře diplomatických intrik. Dnešní dohoda italsko-maďarská je toho jedním příkladem. Půjde to až tak daleko, že z dnešní dohody se stane skutečná aliance, která by se opírala o vojenskou smlouvu vážící oba státy? Avšak i když se Maďarsko, jak jsem o tom přesvědčen, nezavázalo formálně nikterak Itálii, je jisto, že obě vlády jsou stále v úzkém a velmi přátelském poměru. Kromě toho, že sympatizuje s jeho vnitřní politikou, nalézá Maďarsko u velkého italského národa tím cennějšího spojence, že je to jediný stát, s kterým dnes může opravdu počítati. Ale toto přátelství má jen potud smysl, že zajišťuje Maďarsku jistou ochranu naproti státům malodohodovým. Budoucnost Maďarska je však právě ve vyřešení postavení jeho vůči těmto státům. Proto také italská politika sama nemůže znamenati konečný vývojový bod politiky maďarské.

V. Není dvou politik.

Jsou určité tak zjevné pravdy, že na konec přece zvítězí přes všechny obtíže, které se jim s počátku stavěly v cestu. Maďarsko se nebude moci věčně vyhýbati svému přirozenému zákonu, tomu, co je jeho *raison d'être*, jeho hlavní funkcí. Na konec to přece jen pochopí. A jeho sousedé k tomu poznání dojdou také. Pro všechny tyto podunajské

státy není dvou politik. Pokud se bude celá věc točiti kolem podunajské otázky, nedospěje se k žádnému pozitivnímu výsledku do té doby, co se všem interesovaným národům nevštlípí pojem jejich vzájemné solidarity a nutnost jejich nového spojení. Pro okamžik vím dobře, jakou nenávisť jsou tyto státy navzájem odděleny.

A přece pod tlakem tvrdých zkušeností pravda pomalu proniká. V Maďarsku je možno konstatovati, že Maďaři učinili znatelný krok ku předu na poli uznání nutnosti spolupráce se svými sousedy. Panuje tam skutečně nový stav veřejného mínění. Je třeba, aby Evropa nemusila mít obav ohledně maďarských ambicí. Maďarský národ má právo žítí svým plným národním životem, ale nesmí na druhé straně již vůbec mysliti na svou někdejší nadvládu nad ostatními národy. Tato náleží již skutečně k odbyté minulosti. Jakmile se ukáže, že Maďarsko ve svých požadavcích zachovává již určitou rozumnou míru, dojde se konečně k definitivnímu míru v celé Střední Evropě.

Státy Malé dohody na druhé straně tím, že se nebudou musiti již obávati o svou existenci, budou moci lépe pochopiti, že hospodářské nezbytnosti, vnitřní obtíže, agitace národnostních menšin a separatistická hnutí je budou musiti přivésti k tomu, aby si přály jistějších a klidnějších poměrů.

Francie je bude moci pouze podporovati v této conciliační politice. Pro ni je obtížno, aby přišla sama s nějakým přesným návrhem na nové řešení střeoevropské otázky. Všechno, co přichází s její strany, je hned podezíráno z postranních úmyslů a označováno jako pokus o hegemonii. Podunajské státy se budou musiti samy postarati o upravení svých poměrů.

A myslím, že je úkolem některého malodohodového státníka, aby vzal na sebe iniciativu a svolal podunajskou konferenci. Zde by snad bylo dobře ukázati na některého z těch státníků, kteří dovedou chápat věci současně lidsky a opatrně, tak jak to dokázal skvěle na příklad president Masaryk. Kdyby se něco takového stalo, kdyby se toto dílo podařilo, mělo by to ohromný význam. „Dunajská společnost“ by sloužila za vzor a snad i za střed příští „Evropské společnosti“. „Společnost dunajských národů“ by byla pokusem a příkladem pro „Společnost evropských národů“. A tato by vyšla z mraků, do nichž ji zahalil Aristide Briand, aby z teoretických úvah mohla se státi skutečně něčím v praksi proveditelným.

Postavíme-li se na toto pole, pak máme nejlepší vyhlídky, že se k něčemu praktickému dojde. Nesmíme si však zatajovati, že jde o dílo, které si vyžádá hodně času a hodně práce. Podepsala-li francouzská vláda pakt čtyř velmocí, ovšem zbavený již všeho výhrůžného a své první formy evropského direktoria konkurujícího jistým směrem Společností národů a otevírajícího dveře revisi mírových smluv, stalo se to jen proto, že se tím dává možnost nové trvalé aktivnější a důvěryhodnější spolupráce mezi Francií a Itálií a že právě tím bude možno se dotknouti užitečně i problému Střední Evropy.

Pro okamžik se tento problém studuje a je snaha stvořiti v tom směru příznivé ovzduší. A od podepsání paktu čtyř velmocí je možno již konstatovati určité výsledky. Nejen, že vztahy mezi Francií a Itálií jsou mnohem srdečnější, ale je také menší napětí mezi Římem a Malou dohodou. Až přijde okamžik k zahájení skutečných diplomatických vyjednávání o otázkách evropských — odzbrojení a Podunají — a o otázkách francouzsko-italských v pravém slova smyslu, půda již bude prospěšně připravena. Především je třeba toho, aby Francie i Italie měly o věci stejný názor a aby tak mohly na poli mezinárodní evropské politiky vystupovati shodně. Jakmile se toho dosáhne, bude pro Itálii mnohem snazší dorozuměti se s ostatními státy Střední Evropy a pře-

mýšleti o uzavření zároveň s Francií smlouvy s Malou Dohodou, která by definitivně upevnila mír. Nemáme práva doufat, že přes to, že ještě mnoho tápají po cestě a nechávají viseti celé kusy svého „já“ na trní, jež se pne kolem cesty, národy, které jsou vyznačeny jedním znakem, znakem to starých civilizací, o nichž by bylo dětským neuznati, že je tvoří, jak krásně vystihl Renan, harmonická směs ras, na konec přece jen se spojí, aby zachovaly a rozvinuly veliké lidské pokroky, kterých bylo dosaženo v minulých stoletích?

VI. Dohoda italsko-německá a Střední Evropa.

Evropa je dnes na jakémisi přelomu svých dějin.

V Německu zlověstný Hitler po vzoru starých Židů chce smrt všech nevěřících, kteří nesouhlasí s nadvládou tak zvané německé rasy. Miliony voličů zpívají pod jeho taktovkou v tomto sboru, který by byl směšný a groteskní, kdyby nebyl předzvěstí tragédie, o níž sní tito šílenci a jejíž počátek už dnes můžeme viděti.

V Itálii Mussoliniho každý prohledá všechny zdi kolem sebe dříve, než se odváží promluvit otevřeně se svou ženou nebo se svými přáteli, aby nebyl náhodou uslyšen špiclem, jenž by se už postaral o jeho odpravení na ostrov Lipari.

Mezi oběma těmito fašistickými zeměmi se utvořila velmi úzká pouta.

Mussolini vždycky říkal, že fašistická revoluce má universální hodnotu, že za nějakých deset let se rozšíří do všech států a že Řím, jako hlavní město Fašismu, bude sluncem, k němuž se budou obracet všechny národy. A skutečně Itálie tu získala důležitého žáka. Hrdé Německo se dalo do její školy. Proto také triumf Hitlerismu naplnil Itálii uspokojením.

Že v celé této tragikomedii jsou důvody správné a oprávněné, to jistě přiznáváme. Každá revoluce, ať už jde o revoluci francouzskou bijící se o lidská práva nebo o komunistickou revoluci ruskou, má v sobě určité prvky, které se zdají míti trvalou a všeobecnou cenu. Je tedy přirozeno, že tento sen sní také fašismus.

Ale fašisté mohou býti spokojeni ještě z jiného důležitějšího důvodu. Je známo, že již po několik let Itálie podporuje Německo ve většině problémů mezinárodních, které vyvstávají v Evropě. Podporovala je a podporuje je dosud skoro ve všech jeho požadavcích. Italský pečlivý tisk rád mluvívá o této podpoře a rád ji ukazuje cizině, tak jako by to vše vyplývalo pouze z jakéhosi šlechetného a skoro dojemného citu mezinárodní solidarity.

Ale všimneme-li si blíže jak se projevuje italské smýšlení v rámci evropské politiky, jsme nuceni dobře si uvědomiti tuto podporu a pochopiti rovněž, že všechny choutky, které se v této podpoře ukazují ve prospěch širší a aktivnější dohody italsko-německé, jsou jasným prostředkem k potírání toho, čemu fašisté říkají „francouzská hegemonie“. Jedním slovem podle názoru Itálie Francie vyšla z války příliš silná. A největší obavou Říma je viděti, jak se v Evropě tvoří jakási francouzská supremacie, jež, hrála-li by v dohodě s Berlínem, by neměla vůbec protiváhy. V tomto bodě však je Itálie zcela uklidněna tím, že se Hitler dostal k moci. Je totiž jisto, že za takových okolností nedojde v dohledné době k nějaké francouzsko-německé dohodě. Dnešní politika fašistické Itálie se vysvětluje ve svých kořenech její fixní ideou o francouzské hegemonii. Proto také, ať už je Německo militaristickým, prušáckým nebo Hitlerovým dobývá si čas od času veškerých sympatií Říma.

Nemůžeme si dovoliti žádnou ilusi. Jeden z nejdůležitějších proudů veřejného mínění italského, ten, který se dal nejvíce ovládati a ovlivňovati tiskovou kampaní fašistické vlády, se domnívá, že čím silnější je Francie, čím četnější a pevnější jsou její aliance s jinými státy, tím je významnější pro Itálii — už v jejím vlastním zájmu státi se rovnocennou všem ostatním velmocem — její postavení po boku Německa v celé evropské konstelaci. Nyní když došlo k uskutečnění nového organizačního plánu Malé dohody, tato část veřejného mínění italského má za to, že jest nutno pokračovati na této započaté cestě, že jest třeba upevniti ještě intimněji spojení Itálie s Hitlerem, jedním slovem že Itálie musí ze všech sil podporovati Německo. Všichni tito fašističtí „aktivisté“ jsou hotovi kráčet husím pochodem pokud jde o německé zájmy a požadavky. U těchto nekajících a hloupých germanofilů zmizely již úplně vzpomínky na rok 1915. Ve vzpomínkách na bývalý trojspolek tonuli tito lidé. Nenaučili se ničemu a všechno zapomněli. A problém zítřejší Evropy je v jejich očích ještě stále starým středověkým snem o spojení obou orlů, římského a německého.

Jiná část veřejného mínění italského však se obává méně francouzské hegemonie než nebezpečí jiné supremacie, což zasluhuje jistě zmínky.

Corriere Padano, orgán Itala Balbo, zdůraznil tuto myšlenku. Císařské Německo prý vstalo z mrtvých a patnáct let po válce klade si takové požadavky, že by, splnily-li by se, mohly úplně převrátiti úlohy jednotlivých států v dnešní evropské politice a že by Německo takovým způsobem nakonec učinilo ze své porážky vítězství. „Tak celá tragedie světové války“, pokračuje autor, „by nebyla ničím jiným než pouhou hrou. Miliony lidí padly nadarmo a celá poválečná historie by byla jen krokem zpět.“ A poněkud dále se praví: „je možno posuzovati více méně ostře mírovou smlouvu versailleskou a politiku, kterou provozovaly vítězné státy vůči Německu. Ale nikdo z těch, kteří bojovali a zvítězili nemůže souhlasiti s tak imorálním převratem a obratem událostí a tleskati politice usnadňující návrat k moci třídy, režimu a mentality, která při nejmenším připoutala svoje jméno nerozlučně k největšímu zlu, které by potkalo celé lidstvo.“ Tyto řádky vyšly před Hitlerovým vítězstvím z 5. března. Od té doby bylo přísně zapovězeno, aby v italském tisku se psalo podobným způsobem. Avšak duch, kterým jsou prostoupeny tyto myšlenky a tyto názory jistě ještě nezmizel. Neboť mnoho Italů si nezatajuje, že skoro všichni němečtí nacionalisté, to jest representanti starého teutonského imperialismu, se obracejí k Itálii jen proto, že nenávidějí svého odvěkého nepřítele — Francii, ale že na druhé straně jejich opravdové sympatie k národu italskému jsou jen velmi povrchní. Tito Italové vědí dále, že Hitlerovo Německo klade do popředí prvek rasový, jinými slovy, že právě tak jako roku 1914 se dovolává práva supremacie jediného národa německého nad všemi ostatními národy. To znamená, jak to nedávno řekl Strasser, jeden z Hitlerových důstojníků, že Němci nenávidějí Italy zrovna tak jako Francouze. Oni také vědí, že nová Německá říše se netají s tím, že má také jiné a důležitější požadavky než požadavek zrovnoprávnění. Je jim známo prohlášení samého Hindenburga: co bylo německým, musí německým být. Hitler sice prohlásil, že problém Jižního Tyrolska nemůže škoditi přátelství italsko-německému. Ale je zcela možno, že to byla jen dobrá a opatrná taktika. Neboť dnes Německo se snaží vyzískati co možná nejvíc z příznivého postavení Itálie vůči němu. Je však jisto, že se nevzdá nikdy žádné ze svých ethnických skupin. Můžeme tedy celkem říci, že přes to že tisk mlčí, je v Itálii část veřejného mínění ovládána obavou, aby jednoho dne vzrůstající

apetit německý nešel tak daleko, že po uskutečnění anšlusu by chtěl pošinouti své hranice ještě více k jihu a stejně i směrem na východ a na západ.

* * *

Jak by však vypadala situace v tom případě, kdyby Itálie a Německo uzavřely konečně ještě užší dohodu než je ta, kterou můžeme spatřovati dnes ve všech oborech? Jistě by aliance Alp a Rýna znamenala vážné nebezpečí pro Francii. Tajné dorozumění mezi Caesarem a Ariovistem je věčným nebezpečím pro Galii. Ale v každém případě s veškerou podporou s níž může počítati Francie, se všemi kartami které má ve hře, konečný výsledek této souhry italsko-německé zůstává problematickým. Naproti tomu není možno pochybovati o vasalském nebo dokonce o poddanském svazku, který by poutal Itálii k Německé říši. Neboť Itálie by byla nucena dáti své svolení k uskutečnění anšlusu, jinými slovy smířiti se s novým vzkříšením německé moci ve střední Evropě se všemi hrozbami nadvlády. Rakousko by zmizelo definitivně z mapy Evropy. Německo by se zvětšilo až k Brenneru, to jest až k horní Addě. Itálie by nesla na své severní hranici nesmírné závaží velikého militaristického státu německého. Octla by se nezbytně znova před všemi překážkami na něž narážela před rokem 1914 a jež odstranilo vítězství z roku 1918. Jinými slovy uvědomovala-li by si Itálie vznik většího Německa, dávala by dobrovolně v nebezpečí své vlastní stálé zájmy a škodila by přímo podmínkám své velikosti a své prosperity. A hlavní důvody, které roku 1915 způsobily, že se Itálie stala nepřítelkyní svého vlastního spojence mocnářství rakousko-uherského, by se mohly znovu objeviti zítra se stejnou silou vůči Německu. Neboť je-li bitevním polem při konfliktu mezi Francií a Itálií Středozevní moře, při konfliktech mezi Itálií a Německem je jím střed evropského kontinentu. Hlavní osa politické i hospodářské expanse obou těchto států směřuje ke stejným krajům, totiž ke střední a balkánské Evropě. Jest známo, že Itálie usiluje dostati se do těchto krajů. Chce býti připravena na všechny možnosti. Proto se chápe všech příležitostí, které se vyskytnou. Dnešní politický nepořádek v Německu podporuje hojnou mírou její zájmy a také zcela přirozeně Itálie klade základní pilíře pro svou činnost. Je dokonce možno, že Řím doufá, že se mu podaří dosáhnouti ještě lepšího výsledku, přidělí-li i Německu určitou roli ve své hře. Avšak tu právě začínají nesnáze. Neboť následkem politiky Říma a Berlína ve Střední Evropě pole činnosti německého i italského nacionalismu se ztotožňuje a z toho plyne nevyhnutelná srážka expanse Německa a Itálie. A všechno dokazuje, že Berlín nezapomněl ani na Středozevní moře ani na cestu po Dunaji ani na Bospor ani na Bagdadskou železnici. Tím, že Itálie usnadňuje uskutečnění takového snu, dospívá sama až k tomu, že ani jí nebude již možno odolati německému náporu. Politika Německé říše byla totiž vždycky politikou násilí. Nebyla nikdy politikou citu.

Tak Itálie a Německo mohou si rozuměti v mnoha problémech mezinárodní politiky. V různých generálních formulích o odzbrojení mohou oba se dožadovati revize mírových smluv. Tato shoda v názorech na problémy, jež jsou ostatně většinou spíše pouze problémy taktiky než problémy skutečné politiky, nezakrývá však zásadní rozpory na poli jejich nejvlastnějších zájmů. Ostatně který německý nebo i italský list ukázal kam může vésti dohoda Berlína s Římem? Tato otázka zůstává nedotčena prostě z toho zcela jasného důvodu, že zájmy obou států nejsou nikterak rovnoběžné. Německo nemůže pro Itálii učiniti skoro nic v oboru konkrétní realizace. Vše co může Apeninskému poloostrovu poskytnouti, nepřesahuje rámec prosté politické solidarity. Německo

nemá na příklad zájmu na tom, aby bylo příliš posíleno Maďarsko, které by pak mohlo zastaviti cestu jeho expansi k Dunaji. Nemá nejmenšího zájmu na tom, aby po vzoru Italie hájilo samostatnost Chorvatska, neboť podobné řešení přibližující snadno Záhřeb Budapešti a Vídni by jen oslabilo a odložilo plán anšlusu. Vedle toho Německo vždycky propagovalo a podporovalo program balkánského sjednocení, jehož uskutečnění by mohlo značnou měrou podporovati jeho hospodářskou expansi v této části Evropy. Italie na druhé straně nemá zájmu na tom — máme-li mluvit o anšlusu — aby se sice sblížila s Berlínem, ale tím si znepřátelila Polsko, poněvadž problém polského koridoru nezapadá již vůbec do sféry jejích politických zájmů. Pokud jde o problém mandátů a kolonií, stojí tu Německo a Italie proti sobě se stejnými požadavky hned jakmile se začne jednati o určitém konkrétním případě.

Proč se roku 1915 Italie postavila po bok spojencům proti mocnostem Střední Evropy? Protože instinktivně pochopila, že vítězství Německa by znamenalo její vlastní podrobení. Problém se v hlavních rysech vůbec nezměnil: Italie totiž může se postaviti proti nebo dokonce vyzvati na souboj francouzskou hegemonii, jak to činí právě v tomto okamžiku. Naproti tomu se nemůže měřiti s německou hegemonií. Následky toho musí snášeti plnou měrou. A v první řadě by tu šlo zase o hospodářský imperialismus, na nějž průmyslová Italie dosud nezapomněla a který by ji postavil znova do její předválečné situace, totiž pod tutelu Německa. A stane se i dnešnímu Římu to co se přihodilo Římu antickému, když se dopustil oné osudné chyby, že zařadil do svých legií a do svých aliancí příliš mnoho Gothů. A stane se i dnešnímu Římu to co se přihodilo Římu středověkému, když papež se dopustil zase té chyby, že se příliš mnoho opíral o německé císaře, může se přihodit, že Řím shoří po třetí nebo i po čtvrté, historie Alarichova a říšských landsknechtů se budou opakovati. Pohled na mapu států a národností stačí, aby to ukázal. Co zmůže vysoká elita italská proti převaze počtu a barbarství?

Mussolini si činí o Německu iluze. V tom se dopouští však chyby, a to velké chyby. Hitlerovo Německo je ovládáno doktrinou a ideologií, jež je v diametrálním rozporu s doktrinou a ideologií fašistickou. Byli bychom příliš daleko od skutečné pravdy, kdybychom v tom směru mluvili o starém gibelinismu a o svatě říši římské národa německého. Tato říše byla ve svém jménu i v celé své podstatě proniknuta úctou k majestátnosti starověkého Říma: avšak hitlerismus, ať už rakouský nebo pruský, z hloubi duše pohrdá Itálií. Hitlerismus není germánský, nýbrž germanistický. Jeho princip vyvolává rasovou superioritu „krve“, německých kmenů a jich příbuzných po celém světě. Tato kmenová superiorita není prohlašována pouze zcela všeobecně a do vzduchu: formuluje se jako něco obdobného tak zvaným rasám latinským nebo slovanským. Mussolini to musí vědět právě tak dobře jako my. Ale zapomíná na to a chce na to zapomínati. Zapomínání se však nevyplácí. Nikdo nemá práva zapomínati pokud jde o veřejné blaho. Germanisté, kteří přiznávají určitou psychickou a mravní cenu italskému člověku, činí tak jen proto, že tvrdí, že národ italský má v sobě také trochu německé krve, která se tam dostala v dobách velkých válečných vpádů. Jediné toto přimíšení barbarské krve zakládá v jejich očích italského genia.

Za takových podmínek chybí každé italsko-německé dohodě realistická základna. Může to býti zajisté dobrou taktikou se strany Italie využití hitlerovského hnutí k posílení jejího vlastního postavení vůči Francii a Malé dohodě. Je však také v jejím naprostém zájmu, aby Německo nebylo příliš posíleno. Zdá se nicméně, že fašismus je na-

kloněn Německu čistě z důvodů citových. Že se tu v duši fašistické Itálie odehrává jeden z oněch duševních pochodů, v nichž vášeň převládá nad rozumem. Avšak zahraniční politika žádného státu nemůže býti koníčkem jediného člověka nebo jediné politické strany. Musí býti především logickou výslednicí podmínek ethnických, hospodářských, sociálních, zeměpisných a historických, v nichž se příslušný stát vyvíjí. Pro každý stát existuje v oboru zahraniční politiky určitý fatalismus, proti němuž se nemohou bez-trestně postaviti ti, kteří onen stát vedou. Hrozí tu totiž zpětný náraz.

VII. Posice Anglie.

Anglie se vyvíjí jako vše, co je živé. Nejdůležitějším zjevem s hlediska národního a mezinárodního od počátku tohoto roku jest beze vší pochyby úplný obrat britského mínění vůči Německu, od té chvíle, kdy tato země nechala pasivně zardousiti své svobody. Každý cizí pozorovatel, znající tendence anglického mínění od války, byl upoután tímto faktem, jehož důsledky na poli praktické politiky jsou velmi značné. Upozornili jsme již jinde na prudkost anglické reakce proti fašismu všeobecně a zvláště však proti fašismu německému; a 13. dubna historická debata v poslanecké sněmovně plně potvrdila, ohledně vývoje veřejného mínění anglického, pozorování, která jsme zaznamenali měsíc po vítězství hitlerismu v německých volbách. Zdá se nám býti účelným, zaznamenajíc v přehledu fakta, která nastala od té doby, ukázati, že tento vývoj veřejného mínění anglického, dalek jsa toho, aby se změnil, nebo učinil krok zpět, ještě více se vystupňoval, až k francouzsko-britské intervenci ze dne 7. srpna v Berlíně na znamení protestu proti „ballyngu“ Rakouska národně-socialistickou zpupností. Tím více účelným, že jisté propagandy v Německu a v Itálii snaží se naznačiti, že existují v Anglii hnuty a sympatie ve prospěch režimů, zakládajících se na síle a na autoritě; ne v Anglii demokratické a nepřátelské každé tyranii, ale naopak ve Francii, zatížené autokratickými dědictvími, nalézáme ve skutečnosti tyto sklony tajné a někdy i otevřeně přiznané, pro nové protidemokratické doktriny — ve skutečnosti však velmi staré —, ale které chtějí, aby byly pokládány za politické evangelium dvacátého století. Anglie, která znala fašismus Cromwellův, která potírala absolutismus Ludvíka XIV., jehož teoretikem a apologistou se stal Bossuet, která bojovala téměř dvacet let proti Napoleonovi, „vojínu Revoluce“, ale nepříteli demokratické „ideologie“, tato Anglie nemůže býti podezřívána, že by snad chtěla býti jazýčkem na váze v dnešních poměrech; neboť se jedná o nejhlubší a o nejrozšířenější přesvědčení. Trvalý triumf fašismu a hitlerismu, ovládající své země na určitý čas, znamenal by odsouzení všech anglických politických přesvědčení, všech zásadních myšlenek, které jsou základnou všech stran v tomto státě. Tato přesvědčení, tyto principy jsou: snášenlivost, svoboda myšlení a jednání pro každého občana až do té míry, aby neporušoval svobodu svého souseda.

Přesvědčení, že pravda, v politice jako v náboženství, není pouze jedna, absolutní a neměnná, ale mnohotvárná a měnící se jako sám život; jistota, že každý zásah násilí za účelem vnucení jistého mínění může vésti jen k porážce tohoto mínění a k vítězství tím více skvělejšímu myšlenky dočasně umlčené. Angličané říkají často, užívajíc obrazu, inspirovaného pokusy Papinovými a Stephensonovými a užívaného dnes běžně v celém tomto velkém, demokratickém království: „Nutno nechat uniknouti páru, sice by všechno vybuchlo“; jest to jeden z nejvýznačnějších a z nejpittoresknějších faktů v Anglii od dvěstě padesáti let; a to nám rovněž vysvětluje, jak jest možno, že ještě

dnes se v plné svobodě hlásají v Hyde Parku a dokonce na Trafalgar Square ty nej-násilnější názory, komunistické, antivaccinationistické nebo neo-adventistické.

Abychom se vrátili k německé revoluci, víme, jaké závěry vyvodila poslanecká sněmovna dne 13. dubna z prvních protižidovských a protisocialistických činů, z tohoto násilného režimu. Všichni řečníci, kteří se v tento den vystřídali na tribuně, od Sira Austina Chamberlaina až po Sira Johna Simona prohlásili, že takováto vláda, jsouc neschopna snášenlivosti, nemůže si činiti nárok na restituci panství nad prvky politickými, etnickými, náboženskými, sociálními, které by neopominula utlačovati; tedy žádná revise východních hranic říše, žádný anšlus za žádnou cenu, žádný návrat německých kolonií, žádné povolení o znovu vyzbrojení pro toto nové Německo. Jak to řekl tehdy důležitý orgán veřejného mínění anglického, v parafrázi na známé anglické přísloví: „když se chce získati přízeň, nesmí býti člověk drzým“. V jednom měsíci všechny trpělivé manévry nehitlerovského Německa za účelem pokroku myšlenky „revisionismu“ v Anglii byly zničeny. Chabá pacifistická řeč Hitlerova před koncem měsíce dubna měla pouze jediný důsledek: vzala se na vědomí, aby se srovnávala později se skutečnými činy jeho vlády.

Po krátkém čase začala národněsocialistická činnost proti Rakousku: provokační proslovy, rozšiřované mnichovskou rozhlasovou stanicí, incidenty na hranicích, nešťastná návštěva německých ministrů, shazování propagačních letáků německými letadly na rakouském území. Pocit velkého množství Angličanů, více méně ve prospěch připojení Rakouska k Německu pro povrchní důvody jazykové a rasové (neboť titíž Angličané by byli naprosto nepřátelští k „připojení“ Belgie nebo francouzského Švýcarska k Francii) se náhle úplně obrátili: Anšlus, řekli si, by byla nepřístupná věc.

Dne 14. června při zasedání hospodářské konference londýnské rakouský kancléř Dollfuss proslovil řeč, která byla vyslechnuta s obzvláštní sympatií; a když tento představitel vlády, který jest malé postavy, citoval následující větu Schillerovu: „Nejlepší člověk na světě nemohl by žíti v míru, jestliže jeho zlý soused ho nenechá na pokoji“, ozvala se bouře potlesku. Anglická sympatie pro malé Rakousko, znásilňované národními socialisty, měla v tento den podporu většiny národů, zastoupených na londýnské konferenci.

K principům svobody, o nichž jsme se zmínili výše, připojila se u Angličanů myšlenka o „fair-play“, totiž nutnosti morální podpory a hmotné potřeby, kterými jsme povinni slabším bytostem, se kterými špatně nakládají silnější a drzejší. Krátká Dollfussova návštěva v Londýně při příležitosti této konference měla z tohoto důvodu značný psychologický význam. Anglie se připojila k její záležitosti, a když ku konci července počínání národních socialistů proti vídeňské vládě se stávalo stále nesnesitelnějším, anglický kabinet se chopil iniciativy a dotázal se pařížské a římské vlády, zda možno trpěti déle podobný stav věcí a jaké opatření by bylo záhodno učiniti. Víme, jaký výsledek měla tato demarše. Hitlerova vláda, z vnitřního hlediska, chtěla učiniti dojem, že odmítla francouzskou i anglickou demarši, zatím co mluvila jiným tónem, dva dni později, o demarši učiněné Itálií. Anglie v létě 1933 pocítila podobný skok jako v létě 1911. Vzpomínáme si, že následkem provokací imperialistického Německa vůči Francii v Maroku, londýnská vláda delegovala tehdy Lloyda George, aby pronesl řeč, v níž prohlásil, že věčný „bullying“ císařského Německa vůči Francii byl „nepřípustný“. Německo tehdy zuřilo, ale nepochopilo; dávalo přednost zaslepení utěšujícími vysvětleními a nadávkám Lloydu Georgeovi a Anglii. Zda chápe více v dnešním případě? Jednají

Angličané nesprávně, když nejsou zcela otevření, brutálnější, když nepodtrhnou hrozbu přímým činem, kterou chová v sobě jejich špatně skrývané rozhořčení, týkající se nájezdů nacionálních socialistů proti Rakousku? Nemůžeme to říci. Ale dávalo se příliš důležitosti, dle našeho náhledu, „přátelské“ povaze demarše, učiněné 7. dubna v Berlíně. Nutno si připomenouti nesmírnou pošetilost, která vzbudila v Berlíně domněnku, jakoby Anglie udělala čaru přes ten „cár papíru“, jakým jsou versailleské smlouvy za zisk, který představuje cenu dvacetipěti anglických letadel. Táž pošetilost, které se užívá k interpretaci mírného, ale jasného stanoviska anglického národa, mohla by připravit třetí říši velmi nepříjemné překvapení.

Co se týče hospodářské rekonstrukce dunajské pánve, Velká Britanie zůstává naprosto nestrannou a jest hotova dáti svou sankci jakémukoliv přijatému řešení. Majíc četné zamrzlé kapitály v Rakousku a v Maďarsku, přeje si definitivní pacifikaci dunajských a balkánských států. Angličtí politikové doufají, že problém by mohl býti zvláště rozřešen vzdáním se Maďarska svých extrémních požadavků revisionistických a vnitřním uvolněním v Jugoslavii. Tímto způsobem mohli by býti uklidněni sousedé Maďarska a zároveň zabráněno sousedům Jugoslavie, aby vkládali do svých politických výpočtů chorvatský separatismus.

VIII. Po schůzce mezi Dollfussem a Mussolinim.

Po návštěvě, kterou kancléř Dollfuss vykonal u Mussoliniho, není bez zajímavosti pozorovati reakce tisku ve třech zemích, které byly touto návštěvou dotčeny. Italské listy si přirozeně blahopřejí ze stále vzrůstající a rozhodující úlohy, kterou italská vláda hraje v evropských záležitostech. Jejich uspokojení jest tak živé, že zapominají jednak na neúspěch prvního pokusu o zprostředkování, učiněného italským vyslancem v Berlíně, a jednak že pokládají již za úplně zaručený úspěch nové činnosti, kterou římský kabinet teprve začal.

Vídeňský tisk konstatuje s radostí, že Rakousko ve svém boji o obhájení své nezávislosti a svých zájmů může počítati s pevnou oporou Italie; táže se však s určitým znepokojením, zda Mussolini nejde vstříc určitému zklamání, když důvěřuje Německu a spoléhá se na rozumnost a autoritu Hitlerovu, aby styky rakousko-německé byly přivedeny opět do normálních kolejí. Co se týče tisku německého, když dal volný průchod své špatné náladě, opět se vzchopil a nalezl útěchu v tom faktu, že Duce se vyslovil proti „diplomatické metodě“, užívané Francií a Velkou Británií, stejně jako proti zásahu Společnosti národů.

Čeliti s lehkou myslí nepříznivé štěstěně jest v podobné situaci abecedou všech povolání starostlivých. Přesto však pocítujeme určité podivení, když „Frankfurter Zeitung“ ve svém úvodníku ze dne 23. srpna dovozuje z vydaného riccionského komuniké ty nejlepší předzvěsti pro mírové rozřešení rakousko-německého konfliktu, což vlastně znamená, že tu jde o prospěch myšlenky „Anschlusu“. V tomto článku čteme: „Vydané komuniké se sice jen zlehka dotýká delikátního problému rakousko-německých styků, přeje si, aby se staly mírumilovnější a vyústily ve spolupráci jak jen to bude možno. Zdá se nám, že tato formule má dvojí zásluhu a sice že zachovává vůči problému nutnou vzdálenost a zároveň ochlazuje přílišnou horlivost ostatních mocností, které by chtěly urychlit řešení problému iniciativami poněkud těžkopádnými. Nutno ponechati německému a rakouskému národu péči o určení okamžiku, kdy problém anšlusu by dosáhl potřebného bodu zralosti. Neboť, jak jsme to vždy tvrdili, anšlus zůstane povždy

aktem svobodné vůle dvou národů. V cizině, zvláště v Anglii, zneuznává se úplně hledisko Německa a panuje představa, že jemu jde pouze o násilnou anexi Rakouska. Ukázali jsme již, že vmísení se cizích prvků do této otázky jest pouze vhodné pro znetvoření politické a zvláště duchovní stránky problému anšlusu. Celý problém záleží prostě v tomto: zda a jakým způsobem možno rozřešiti rovnici mezi těmito dvěma výrazy: autonomie části a centrální řízení celku.“

Jest to poněkud dlouhá citace, ale dle našeho názoru velmi poučná: neboť ukazuje, jak soudí o situaci, v pozítří rakousko-italských konverzacích, orgán, o němž se má za to, že jest z německého mínění nejrozumnější. Nutno z toho vyvoditi, že tyto rozmluvy nesloužily vůbec k ničemu? Zajisté že ne. Neboť především, jestliže nevytvořily, tedy alespoň daly imperativnější povahu závazku Mussoliniho, totiž aby tento užil veškerého svého vlivu, který může míti v Berlíně, za účelem uklidnění konfliktu, který uvádí v nebezpečí evropský mír. Duce jest beze vší pochyby ze všech představitelů vlád nejpovolanější k tomu, aby uděloval Hitlerovi rady o umírněnosti a obezřetelnosti. Zda první italský ministr není zároveň původcem a vůdcem té „národní revoluce“, o které Němci s pýchou říkají, že v ní měly svůj vzor? Aníž bychom pátrali, do jaké míry jest toto mínění oprávněno, přiznáváme rádi, že jest mnohem snadnější Mussolinimu nežli každému jinému politikovi v Evropě pochopiti ducha německé revoluce a oceniti dle jejich skutečné hodnoty všechny nesnáze, které pocituje dnes její vůdce.

Z druhé strany Itálie jako nástupnický stát jest interesována mnohem více nežli Francie nebo Velká Británie na udržení nezávislého a životaschopného Rakouska. Její zásah do konfliktu, který rozděljuje Rakousko a Německo, má tím více váhy a snad i více možností konečného úspěchu. Italská diplomacie má konečně tolik prostředků, že jest zcela schopna nalézt prostředek k udržení nezávislosti Rakouska, aniž by při tom upadla do nebezpečí, že podráždí nebo pokoří Německo.

Přes to by však každého zajímalo věděti, jak římská vláda vyhoví dvěma požadavkům, jednak uplatniti ve Vídni rozhodnou oporu, by mohla zajistiti Itálii roli rozhodčího v záležitostech střední Evropy, jednak zachovati si v Berlíně sympatie a kredit, který tam dovedla získati. Poznáme to na konkrétním případě: Itálie zcela správně soudí, že neodvislost Rakouska má za nutnou podmínku hospodářskou organizaci, která by umožnila Rakousku žíti. Odtud snaha Mussoliniho o sblížení Maďarska a Rakouska a o ještě větší utužení vztahů těchto dvou zemí s Itálií. Rakousko-maďarská unie nemohla by sama o sobě rozřešiti problém. Přispění Itálie by se mohlo jeviti účinným, kdyby se projevílo opatřeními vhodnými umožniti Rakousku a Maďarsku přístup k moři, který smlouvy jim odňaly a který by značně přispěl k zlepšení podmínek jejich hospodářského života.

Hned po rozmluvách v Riccione „Lavoro Fascista“ v officiosní poznámce uvažovala skutečně o „možnosti dirigovati větší obsah provozu k Terstskému přístavu.“ To úplně postačilo k tomu, aby německé časopisy byly podrážděny na nejvyšší míru: „toto opatření, psal jeden z nich, rovnalo by se vyhlášení celní války“. Víme, že v roce 1928 Německo a Itálie určily v společné dohodě rozdělení provozu střední Evropy mezi přístavy jednak moře Baltického a Severního, jednak Adriatického. To jest předmětem Mnichovské konvence. Zda Itálie, aby se zbavila závazků, které z ní vyplývají by uváděla dispoice, které později použilo Německo, aby mohlo konkurovat s polským přístavem Gdyní? Již se o tom proslýchalo. Mohla by ale Itálie rozvinouti úplně svobodnou činnost, aniž by těžce kompromitovala své dobré vztahy, které udržuje s Německem? Budiž dovoleno o tom pochybovati.